

Juhász Sándor

Köztulajdonba vett műkincsek, 1919

■ A XX. század hazai történelmében kevés olyan pillanat volt, mely alkalmat adott magántulajdonú műgyűjtemények átfogó megismerésére. Egyik ilyen kivételes lehetőséget az 1919-es Tanácsköztársaság „teremtette meg”, melynek történései a legjelentősebb magyarországi kiállítás eredményezték privát tulajdonú műtárgyak tekintetében. Az esemény századik évfordulója jó apropó, hogy felidézzük a tárlatot és létrejöttének körülményeit.

Előzmények

1918-ban az I. világháborút elvesztő Osztrák–Magyar Monarchia széthullott, a hazai őszirózsás forradalomnak köszönhetően megalakuló Károlyi-kormány rövid idő után lemondott, a hatalom a Kun Béla vezette kommunisták kezébe került, akik 1919. március 21-én kikiáltották a Magyar Tanácsköztársaságot. Az országot a Forradalmi Kormányzótanács irányította, az egyes területeket a miniszteri hatáskörrel rendelkező népbiztosok felügyelték. Ez a kormány gyökeresen szakított a korábbi tulajdonviszonyokkal. Kárpótlás nélkül államosította a pénzüzeteket, a lakóházakat, az ipari, bánya- és közlekedési üzemeket, de a mozik, a színházak, a könyvtárak is mentek a közösbe. A magántulajdonú műkincsek sem kerülhették el sorsukat, elvételük jól nyomon követhető levéltári dokumentumok és a korabeli sajtó alapján.

Lefoglalás

Az új kormány első rendelkezései közé tartozott a muzeális értékű művészeti alkotások köztulajdonba vétele, amire Wilde János és Pogány Kálmán, a Szépművészeti Múzeum munkatársai tettek javaslatot. Az *Est* cikke szerint: „...még a proletárdiktatúra kikiáltása előtt titokban összeírták a képgyűjteményeket és a műkincseket, megállapodtak az egyöntetű gyors eljárásban, az volt az elvük, hogy először az abszolút becsű műalkotásokat foglalják le, csak azután gondolnak a közepes értékű művek köztulajdonba vételére. A forradalom első éjjelén

jelentkeztek a kormányzótanácsnál, rögtön megkapták a felhatalmazást, és hajnalban politikailag megbízható múzeumi tisztviselőkből alakult bizottságokkal megkezdték a műkincsek lefoglalását.”¹ Az események valóban gyorsan követték egymást. A március 22-én kelt és Lukács György közoktatásügyi népbiztoshelyettes által aláírt dokumentum „megbízást ad dr. Pogány Kálmán elvtárs vezetésével dr. Antal Frigyes, dr. Kenczler Hugó és dr. Wilde János elvtársaknak a budapesti és vidéki magános és különböző jogi személyek tulajdonában levő muzeális becsű műtárgyak zár alá vételére, illetőleg közgyűjteményekbe való elszállítására. Nevezettek intézkedéseinek a tulajdonosok feltétlenül engedelmessé tartsanak, és az illetékes katonai és polgári hatóságok őket működésük közben a legmesszebbmennyő támogatásban (karhatalom, szállítóeszközök stb.) kötelesek részesíteni.”² A foglalási akció már másnap délelőtt elkezdődött, amihez a Fabik-tengerészcsoport tagjai adtak fegyveres kíséretet. Elsőként a festőművész Hatvany Ferenc lakását keresték fel, aki jelentős műgyűjtője volt a korszak Magyarországnak. A látogatásról az alábbi jegyzőkönyv született:

„1919. március 23-án délelőtt 1/2 12 órakor dr. Pogány Kálmán vezetésével dr. Antal Frigyes dr. Wilde János megjelentek báró Hatvany Ferenc műgyűjtő V. Nádor utca 3. sz. alatti lakásán, hogy a Forradalmi Kormányzótanács megbízásából nevezettnek tulajdonában lévő muzeális becsű műtárgyakat zár alá vegyék.

Báró Hatvany Ferenc megbízottja Horváth Jánosné bemutatja a bizottságnak báró Hatvany Ferenc tulajdonában lévő műtárgyakat, azok zár alá vételét tudomásul veszi, és kijelenti, hogy e tény minden következményeinek aláveti magát.

A jegyzőkönyv felolvasás után aláíratott.

A műtárgyak zár alá vétele után azok őrzésére Anka Terézia és Horváth Boldizsár katona elvtársakat hagyta hátra a bizottság.”³

Ezután Pogány, Antal és Wilde átsétáltak a közelben lévő Deák Ferenc térre, és Nemes Marcell lakásán foglaltak le műtárgyakat. A következő állomás Herzog Mór Lipót Andrássy úti palotája volt. A trió még aznap sort kerített Andrássy Gyula és Hatvany Józsefné anyagára, és nem voltak restek este negyed nyolckor bekopogni Bischitz Gyula Vigadó utcai lakásába sem. Mindenhol a fentihez hasonló jegyzőkönyvet írtak alá a tulajdonossal vagy annak megbízottjával, akinek nyilatkoznia kellett a máshol tárolt műtárgyakról is. A lefoglalt alkotásokat nem azonnal szállították el, ezért, ahol szükségesnek gondolták, két katonát hagytak hátra a biztonság kedvéért. Már két nappal a Tanácsköztársaság megszületése után zár alá kerültek Budapest legjelentősebb műgyűjteményei. A következő napokban hasonló tempóban folyt a munka, április 11-én kelt levelében Pogány már több mint hatvan budapesti magángyűjtemény „szocializálásáról” tesz említést.⁴ A műtárgyak lefoglalásakor készült jegyzőkönyvek alapján a korabeli magánkollekciók számottevő műtárgyai nemcsak megismerhetők, de konkrét tulajdonoshoz köthetőek is lettek.

Közben vidéken is zajlott a munka, ahol leginkább Kenczler Hugó tevékenkedett. Egyik útjáról *Az Ujság* számolt be áprilisi számában. „A következő állomás a Vas megyei Nagycsákányban Batthyány Iván kastélya volt. Annak nevezetességei az 1912-i Vas vármegyei kiállításokon voltak láthatók Szombathelyen. Közöttük van az öregebbik Pieter Bruegelnek Keresztelő János prédikációját ábrázoló nagy és értékes festménye. Bruegelnek az egész országban ez az egyetlen eredeti munkája, s a Szépművészeti Múzeum érzékeny hiá-

nyát fogja megszüntetni. A szombathelyi kiállításon szerepelt azután négy életnagyságú bronz mellszobor is, köztük az V. Károlyt ábrázoló XVI., a II. Mátyást ábrázoló XVII. századi munka. Egyikük olasz mű, és mesterük minden valószínűség szerint Leone Leoni. [...] Érdekes, hogy a kincsek felkutatása sehol sem sikerült simán. Esztergomban a kincstár legértékesebb darabjai el voltak falazva, Fraknón ugyanúgy. A kevésbé értékes tárgyak azonban rendben a helyükön voltak. Nagycsákányban Kenczler sehogy sem bírt ráakadni a Bruegel-képre és a négy bronz mellszoborra. A kastély gondnoka végre kivallotta, hogy Batthyány Iván még novemberben a szombathelyi püspökvárba vitette őket. Nosza utánuk. A püspökvár régiségtárának nevezett lomkamrájában szerencsésen rá is akadt egy keskeny ládára, mely a Bruegelt rejtegette. Nehezebb volt a szobrokat kinyomozni. Azokat a püspökvár úgynevezett rejtkszobájában bujtatták el. A rejtkszoba egyik fele egy mennyezetig érő és könyvekkel sűrűn megrakott nyitott könyvespolc. Az alsó néhány sornyi könyv és mögötte való deszkafal eltávolítása után a szomszédos helyiségben megtalálták ládákból a szobrokat.”⁵

A gyűjtők többsége elsősorban nem a köztulajdonba vétel elől igyekezett biztonságba helyezni műtárgyait, hiszen legtöbbjüknek a foglalási akció gyorsasága miatt erre nemigen volt lehetősége, hanem a világháborút követő zűrzavaros időszak kiszámíthatatlansága ösztökölte erre. Egyesek bankok pánccéltermeiben gondolták értékeiket biztonságban, mások inkább múzeumoknak adták át műtárgyaikat megőrzésre. Egyik sem jelentett védelmet a hatalom mohóságával szemben.

Archív enteriőr-
fényképek
az 1919-es
kiállításról

„1919. április hó 9.-én délelőtt 10 órákor Pogány Kálmán, a közoktatásügyi népbiztos művészeti és muzeumi politikai megbízottja az Orsz. Magy. Szépművészeti Muzeumban az egyes gyűjtők által ott megőrzés céljából elhelyezett műtárgyakat a Forradalmi Kormányzótanács határozatából zár alá veszi. Petrovics Elek, az Orsz. Magy. Szépművészeti Múzeum igazgatója a műtárgyak zár alá vételét tudomásul veszi, s ehhez képest kötelezi magát, hogy a zár alá helyezés tartama alatt a műtárgyakat sem a letétbe helyezőknek, sem másnak ki nem adja. Kijelenti, hogy a következő magyar állampolgár gyűjtők adtak át neki a Szépművészeti Muzeumban való megőrzés véget műtárgyakat: Andrassy Gyula, Edelsheim Gyulai Lipót, Glück Frigyes, Hadik János, Kohner Adolf, Nemes Marcell és Schuler Gusztáv műgyűjtők.”⁶

Petrovics még kijelentette, hogy tudtával és beleegyezésével Térey Gábor és Meller Simon osztályigazgatók múzeumi megőrzésre több műtárgyat átvettek Born Frigyes és Kornfeld Móríc gyűjteményéből, valamint egy festményt Mikes Ármintól. Ezeket Pogány szintén zár alá helyezte. A műtárgyak tulajdonosai feltehetően nem repestek az örömtől, hogy megfosztják őket kedvenceiktől, de szuronyok fenyegető árnyékában kénytelenek voltak elfogadni az új hatalom játékszabályait. Különben is, a gyűjtők szemében egy múzeumi épület biztonságosabb helynek tűnt ezekben az időkben, mint egy könnyen kifosztható lakás vagy palota. A banki széffel kapcsolatos teendőkről a napilapok tájékoztatták a lakosságot. „A pénzügyi népbiztos elrendeli, hogy mindazok, akik valamely pénzintézetnél lévő páncélrekeszük kulcsát a forradalmi kormányzótanács XIII.

számú rendeletének 5. §-a értelmében a beszolgáltatásra megállapított nyolc napon belül az illető pénzintézetnél e célból működő megbízottnak át nem adták, ezt április 15-ig megtegyék, mert ennek elmulasztása esetén a rekesz feltörése és tartalmának elkobzása minden utólagos határidő engedélyezése nélkül haladéktalanul meg fog történni.”⁷ Az érintettek többsége eleget tett a kérésnek, a „nagy intézeteknél a kulcsok 70–80 százaléka idejében beérkezett”⁸. A páncélrekeszekben talált műbecsű tárgyak szintén lefoglalásra kerültek.

A köztulajdonba került műtárgyak számát csak becsülni lehet. A Közoktatásügyi Népbiztosság 1919. júniusi jelentése szerint addig a Szépművészeti Múzeumba 1065, a Múcsarnokba pedig 548 muzeális értékű képet szállítottak be.⁹ Egy dátum nélküli jegyzék alapján¹⁰ a Szépművészetiben 1255, a Múcsarnokban pedig 731 volt a műalkotások száma, de ezek a listák nemcsak festményeket tartalmaznak. Más forrás alapján¹¹ kétezer darab körül voltak az értékes fajansz- és porcelántárgyak, az ötvösművek száma több százra rúgott, és rendkívül jelentős volt a fegyver- és viselettörténeti anyag. A különböző részadatok alapján legalább ötezer műtárgy került magántulajdonból a múzeumokba. Egy dátum nélküli dokumentum 69 érintett gyűjtőt sorol fel, de messze nem biztos, hogy teljes a lista.¹² A Tanácsköztársaság bukása után a tulajdonosok visszakapták elvett műtárgyaikat, de az akkor keletkezett dokumentumok sem teljeskörűen maradtak meg, ezért csak nagyságrendeket ismerünk.

Kiállítás

Már viszonylag korán felvetődött egy kiállítás megrendezésének gondolata a begyűjtött anyagból. A megnyitót április közepére tervezték a Múcsarnokban. Az eseményre a *Vörös Ujság* április 2-án megjelent száma

Édouard Manet:
A Folies Bergère bárja
1882

is felhívta a figyelmet: „Csütörtökön megkezdődik a képek és szobrok átszállítása a városligeti Múcsarnokba, a következő héten a szocializáló bizottság megnyitja első kiállítását.” Ezt azonban szervezési problémák és a katonai helyzet alakulása miatt el kellett halasztani. A tárlatot végül 1919. június 14-én „délután 5 órakor Lukács György népbiztos elvtárs nyitotta meg, fejteget-

vén a legértékesebb műkincsek közulajdonba vételének fontosságát. Az elmúlt szocialistaellenes társadalom műemlékei – mondta – nagy értékkel bírnak és azokat meg kell tartani a következő nemzedék számára, még ha a kapitalista társadalmat is reprezentálják.”¹³ A korabeli

sajtóban ki-ki vérmérséklete, politikai elkötelezettsége alapján számolt be az eseményről, azonban mindenki egyetértett abban, hogy jelentős kiállításról van szó. Az anyag kvalitásával kapcsolatban Herman Lipót festőművész a következőket jegyezte be naplójába június 16-án: „Vasárnap délelőtt sietve kivonultam a Múcsarnokba, ahol a »szocializált« műkincsek vannak kiállítva. A Herzog, Hatvany, Andrásnyak, Kohner, Schuster (sic!) etc. gyűjteményekből a legszebb darabok. Itt vannak a Nemes által összehordott képek, a Grecók, a Brueghel Pieter Keresztelő Szent Jánosa, Munkácsy s Paál terem, a Tépéscsinálók s az Erdő belseje, a Courbet-k,

Daumier-ék, a Manet-ek, stb. stb. stb., melyekről nem lehet eleget írni a csodálkozás és elragadtatás hangján. Ilyen szép kiállítást még nem láttam, legfeljebb múzeumokban. Ez aztán igazán okos eredménye a kommun államának, hogy ezek a dolgok a szegény művész, s proli szemei elé kerülhettek. Azt hiszem, igen sokszor kimegyek e remekművekben gyönyörködni.”¹⁴

Hozzá hasonlóan sokan mentek gyönyörködni a kiállításban, de számosan hiányolták az eligazodást segítő katalógust. „Érthetetlennek tartjuk, hogy a rendezőség miért nem csináltatott katalógust a kiállításához, amelyben a nagyközönség s a bizonyára nagyszámú proletár munkásság számára, amely a kiállítást meg fogja nézni, egy kis magyarázat is lehetett volna. Ezt még a legburzsoább idők rendezősége sem mulasztotta el. Sürgősen kérjük e mulasztás pótlását.”¹⁵ A kiállítás rendezői valószínűleg azért késlekedtek a katalógussal, mert elhatározták, hogy egyedi grafikákkal és kisplasztikával bővítik a tárlatot, melyet átrendezés miatt július 17-én két napra bezártak. Az újrainyitáskor a katalógus már az

Édouard Manet:
La Rue de Berne
1878

érdeklődők rendelkezésére állt, előszava tömören foglalja össze a bemutatott anyagot. „Amit kiállítottunk, az anyagnak színe-java. A régi iskolák csaknem mindegyike képviselve van s vannak köztük igazi gyöngyszemek s nagy művészeti ritkaságok is. A legnagyobb mesternevek szerepelnek. A legértékesebb a XIX. század francia gyűjtemény, mely a francia festészet egész fejlődéséről szinte kimerítő képet ad, s egyik-másik mestert szinte egész sokoldalúságában mutatja be. A magyar festészetből néhány mestert – a legfontosabbakat – legjelentékenyebb darabjaikkal mutatjuk be. A szobrászatból aránylag kevés s nem is felette jelentős anyagra akadtunk, ebből is kiállítottuk a javát. A kisplasztika volt gyűjtőink igazi területe a szobrászat terén, a grafikai teremben elkülönítve állítjuk ki, amit ebből a művészeti ágból vettünk birtokba; ami ott látható, mind elsőrangú érték s együtt olyan nagyszerű gyűjtemény, amelyért irigykedve fog reánk nézni nem egy a legnagyobb európai múzeumok közül. A grafikából a terem hatásának egysége érdekében s a francia gyűjtemény kiegészítéséül csak a modern anyagot mutatjuk be. Iparművészeti tárgyaink közül csak a gobelineket állítottuk ki, azért ezeket, mert ezek ábrázolásaikban a festészet alkotásaihoz kapcsolódnak.”¹⁶ A Műcsarnok tizenkét termét hétszáz körüli alkotás töltötte meg, melyek közel negyven gyűjteményből származtak. Volt, melyekből csak egy került a Műcsarnok falára, például Mikes Ármán vagy Ernst Lajos tulajdonából, másokébból több tucat. Legjobban Kohner Adolf anyaga volt reprezentálva 124 műtárgyával, de tekintélyes mennyiséget jelentett a nemzetközileg számon tartott Andrásy Gyula-, Nemes Marcell-, Hatvány Ferenc-, Herzog Mór Lipót-kollekció, valamint Majovszky Pál rajzgyűjteménye és Wolfner Gyula magyar festményei. Legalább tíz műtárggyal képviselte magát a szállodatulajdonos Glück Frigyes, az aszfaltgyáros Biehn János, az építész-vállalkozó Schiffer Miksa, a belsőépítész-bútortervező Faragó Ödön és a külföldi milliomosnak tartott Bischitz Gyula ügyvéd.

Katalógus

A köztulajdonba vett műkincsek kiállításának katalógusában nagyságrendileg 450 festmény (230 magyar művész munkája), 30 arcképminiatúr, 120 egyedi grafika, 100 szobor, kisplasztika, plakett, valamint 9 falikárpit szerepel. Az egyes műtárgyakról csak kevés adatot közöl, „megmondja a mester nevét, vagy az iskoláét, ha a mester kezét nem ismerjük, a mester életét évszámokkal jelzi, meg a kép festésmódját, az alapot, amelyre a festmény festve van, szobornál az anyagot, amelyből készült s a grafikánál megadja a technikát is. A történeti hűség okából s mert tudjuk,

hogy ez iránt erős érdeklődés mutatkozik, feltünteteti a katalógus a volt tulajdonosok neveit is.”¹⁷ Sajnos pontatlanságok is bekerültek a kiadványba. Például a Károlyi László tulajdonaként jelzett két August von Pettenkofen-kép (kat. VII/55 és 56) a szintén Károlyi, de Lajos anyagából került kiállításra. Ez csak akkor tűnik fel, ha valaki átnézi az egyes gyűjtőknél készült foglalási jegyzőkönyvet. Ennél nagyobb hibának tekinthető, hogy Millet pásztorához (kat. IV/27) Kohner Adolf neve kapcsolódik, miközben a festmény köztudottan Andrásy gróf gyűjteményének kiemelt darabja volt. Szóval, nem árt résen lenni.

Paul Gauguin:
Csendélet Laval
portréjával
1886

Azonosítás

A katalógus nem közöl illusztrációkat, és a művekhez megadott információ számos esetben kevés ahhoz, hogy száz év távlatából pontosan lehessen azonosítani a kiállított alkotásokat. A tárlatról készült enteriőrfotográfiák nyújtanak némi segítséget, de a Révész Imre és felesége, Bíró Irma által készített felvételekből csak néhány maradt fenn napjainkra. Műtárgycsoportok tekintetében viszonylag egyszerű dolgunk van a grafikai anyaggal, mivel ennek meghatározó része Majovszky Pál kollekciónak került a Műcsarnokba. Francia rajzgyűjteménye mintegy kétszáz lapot számlál, melyet más grafikai anyagával együtt a Szépművészeti Múzeumnak ajándékozott 1934-ben. Bronz kisplasztikák és plakettek esetében azonban gondot jelent, hogy a legritkább esetben készültek egyetlen példányban. Az adott gyűjtőhöz köthető korabeli

reprodukción feltűnő kiállított tárgy későbbi sorsa csak akkor követhető, ha dokumentum támasztja alá. Ennek hiányában még kompozíciós és méreti egyezés esetén sem lehetünk teljesen biztosak, hogy a műtárgy azonos a '19-es tárlaton kiállítottal. A katalógus tételeinek több mint fele festmény, nem meglepő, hogy ezek azonosítása jelenti a legnagyobb feladatot. Több képnél probléma, hogy a mű teljesen más mester neve alatt szerepel a foglalkási jegyzőkönyvben vagy más korabeli publikációban, mint a kiállításon. Arról nem is szólva, hogy egy adott alkotást esetleg egy másik művésznek tulajdonít napjaink szakirodalma.

Paul Cézanne:
Almák és kekszek
1880–1881

Vegyünk egy egyszerű példát Glück Frigyesnek, a Pannónia Szálló egykori tulajdonosának gyűjteményéből. Egy kampón lógó fogolymadár képe Willem van Aelst műveként szerepelt a kiállításon 1919-ben (kat. II/46), ma pedig Hendrik de Fromantiou munkájaként van beletárolva a budapesti Szépművészeti Múzeum anyagába. Az eset nem egyedi, de nemcsak ez jelent dilemmát, hanem a semmitmondó képcímek is – gondoljunk a női és férfiportré vagy tájkép elnevezésekre. Néha pedig a bőség zavara vet fel kérdéseket, amikor egy művész több, azonos nevű alkotásával találkozunk. Nemes Marcell gyűjteményéből négy ostendei témájú pasztell foglaltak le, melyből hármat állítottak ki, mindegyiket *Ostende* címen (kat. X/48, 59, 61). A festő feljegyzése szerint Nemes 1909. április 6-án több alkotását vásárolta meg, köztük őt ábrázolta a belga tengerparti városkát. Ha ezek közül

még ki is tudjuk sakkozni, pontosan mely Rippl-Rónai-kompozíciók voltak a gyűjtő tulajdonában 1919-ben, a Múcsarnok falára kerültekre csak tippelni lehet. Nemes anyagával különben csínján kell bánni, hiszen ő egyszerre tekinthető gyűjtőnek és kereskedőnek, több ezer műtárgy fordult meg kezei között, néhányat csak rövid ideig birtokolt. Vannak csak korabeli lakásinteriőről ismerhető művek. Ilyen például, Bonifazio Veronese *Krisztus előtt megjelenő házasságtörő nője* (kat. I/38), melyet a Herzog-palota egyik szalonjáról készült felvételen láthatunk – a festmény jelenleg a varsói Nemzeti Múzeumban található. Egyszóval, a kiállított műtárgyak azonosítása

embert próbáló feladat, melynek teljes körű feldolgozásával még ma is adós a hazai szakma.

A köztulajdonba vett hatalmas anyagnak csak egy részét tették közszemlére a kiállításon, így is kiderült azonban, hogy magyar műgyűjtők kezén rendkívül értékes egyetemes művészeti anyag halmozódott fel a századfordulót követő évtizedre. Ennek alátámasztására a katalógus előszavában kiemelten kezelt „francia gyűjteményből” emelnék ki néhány festményt, melyek a Múcsarnok V. és VI. termének falaira kerültek. Szerencsére mindkét helyiségről fennmaradt egy-egy korabeli fotográfia.

Az V. terem egyik falrészletéről készült fénykép bal szélén Eugène Boudin 1896-ban festett olajképe, a *Naplemente a kikötőben* látható, Hatvany Ferenc

gyűjteményéből,¹⁸ középen szintén az ő tulajdonából Camille Corot *Álmodozó Marietta* néven közismert festménye,¹⁹ mellette Berthe Morisot *Egy hölgy portréja*, Kohner Adolf anyagából.²⁰

A másik teremben készült felvétel bal oldalán Auguste Renoir *Szajna mentén*,²¹ majd Edgar Degas *Táncosok*²² és Claud Monet három festménye következik: az *Argenteuili táj*,²³ a *Művész családja a kertben*²⁴ és a *Három halászhajó*.²⁵ Ez utóbbi ma a budapesti Szépművészeti Múzeum gyűjteményében található. Szintén ennek az intézménynek az anyagát gazdagítja a Múcsarnok két termében bemutatott 57 képből két Pierre Bonnard,²⁶ egy Bastien-Lapage,²⁷ továbbá Maurice Denis²⁸ és Pierre Puvis de Chavannes²⁹ képek a Kohner-gyűjteményből, valamint Camille Corot *Margarétás hölgye*,³⁰ Herzog Mór anyagából. Az ő kollekcijából bőven jutott határainkon túlra

is ebből a két teremből. Ezek közül mindenképpen érdemes kiemelni Paul Gauguin 1886-os *Csendélet Laval portréjával*³¹ (Indianapolis), Paul Cézanne *Almák és kecskék* című kompozícióját (Párizs),³² Renoir az Henriot családról készült vásznát³³ (Philadelphia) és Édouard Manet *La Rue de Berne* című képét³⁴ (Los Angeles). A kiállított hat Manet-festmény közül azonban nem ez viszi el a pálmát, hanem egyértelműen *A Folies Bergère bárja*.³⁵ A Londonban található kép egykor Hatvany Ferenc tulajdonában volt, és a francia festő életművének kimagasló remeke. A művet 1916-ban vagy 17-ben vásárolta Paul Cassirer műkereskedőtől Berlinben, és a 20-as évek második felében adta el. Magyarországon csak egyszer, a 19-es tárlaton került nyilvánosság elé a festmény.

Ha csak az említett művek reprodukcióit tesszük egymás mellé, némi ízelítőt kaphatunk abból a gazdagságból, melyet az 1919-es kiállítás tárt a látogatók és katalógusán keresztül az utókor elé. Az elmúlt száz évben ugyan voltak hazai magántulajdonú műtárgyakból összeállított tárlatok, de minőségben még megközelíteni sem tudták a köztulajdonba vett műkincsek kiállítását.

JEGYZETEK

- 1 *Az Est*, 1919. április 6.
- 2 KISS Dezső – NÉMETH Lajos: *A Magyar Tanácsköztársaság képzőművészeti élete*. Bp., Múzeumok Központi Propaganda Irodája, 1960, 132.
- 3 Szépművészeti Múzeum, Irattár, MTB. 6–7.
- 4 Uo., MTB. 77.
- 5 *Az Ujság*, 1919. április 22.
- 6 Szépművészeti Múzeum, Irattár, 224/19.
- 7 *Az Est*, 1919. április 9.
- 8 *Az Est*, 1919. április 17.
- 9 GERELYES Ede: *A magyar múzeumügy a két forradalom időszakában 1918–1919. Tanulmány és dokumentumkötet*. Bp., szerzői kiadás, 1967, 40.
- 10 Szépművészeti Múzeum, Irattár, MTB 22-23.
- 11 A köztulajdonba vett műkincsek első kiállítása. Budapest, 1919. kat.
- 12 Szépművészeti Múzeum, Irattár, MTB 16.
- 13 *Népszava*, 1919. június 15.
- 14 HERMAN Lipót 1919-es naplója I. = *Enigma*, 2018, 93. sz., 90.
- 15 *Népszava*, 1919. június 15.
- 16 Lásd a 11. lábjegyzetet.
- 17 Uo.
- 18 Kat. V/17, lappang.
- 19 Kat. V/16, Puskin Múzeum, Moszkva.
- 20 Kat. V/15, The Courtauld Institute of Art, London.
- 21 Kat. VI/25, Kohner Adolf, lappang.
- 22 Kat. VI/24, Nemes Marcell, magántulajdon.
- 23 Kat. VI/23, Kohner Adolf, lappang.
- 24 Kat. VI/22, Herzog Mór Lipót, magántulajdon.
- 25 Kat. VI/21, Herzog Mór Lipót, Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Budapest.
- 26 *Ebédülő Grand-Lempsban*, kat. VI/17; *Nagyanya gyermekkel*, kat. VI/18.
- 27 *Halottak napja*, kat. VI/2.
- 28 *Anyai boldogság*, kat. VI/14.
- 29 *Magdolna*, kat. VI/15.
- 30 Kat. V/8.
- 31 Kat. VI/10, Indianapolis Museum of Art, Indianapolis.
- 32 Kat. VI/5, Musée de l'Orangerie, Párizs.
- 33 Kat. V/27, The Barnes Foundation, Philadelphia.
- 34 Kat. V/18, The J. Paul Getty Museum, Los Angeles.
- 35 Kat. V/12, The Courtauld Gallery, London.